

Σχολικός εκφοβισμός
(bullying) και ψυχολογική
υποστήριξη στο σχολικό
συγκείμενο

Μαλατέστα Άννα

Σκοπός της παρουσίασης

- Οι έντονες συμπεριφορές (επιθετικές συμπεριφορές, προκλητικές συμπεριφορές κ.α.) παιδιών και εφήβων στο σχολικό περιβάλλον αποτελούν αντικείμενο μελέτης τόσο για τους ψυχολόγους, όσο και για τους εκπαιδευτικούς και χρήζουν της παρέμβασής τους.
- Η παρουσίαση έχει **σκοπό** αφενός
 - I. να **περιγράψει** το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού, που προβληματίζει τους εκπαιδευτικούς και τους ψυχολόγους, και, αφετέρου
 - II. να **προτείνει** αποτελεσματικούς τρόπους παρέμβασης για τη χαλιναγωγήσή του και την εύρυθμη λειτουργία της σχολικής κοινότητας.
- Επομένως, η λεπτομερής προσέγγιση αναφορικά με το ζήτημα της σχολικής βίας, αποβλέπει στην επικράτηση ενός θετικού και συνεργατικού κλίματος, αποδοχής, αγάπης και στήριξης μεταξύ των παιδιών στο σχολείο.

Τι είναι η σχολική βία;

- Εν γένει με τον όρο **βία**, ορίζεται η σκόπιμη κατάχρηση φυσικής δύναμης ή εξουσίας, επαπειλούμενη ή πραγματική, εναντίον ενός άλλου προσώπου, του ίδιου του εαυτού ή μιας ομάδας ανθρώπων, η οποία έχει ως αποτέλεσμα την εμφάνιση ή την αυξημένη πιθανότητα εμφάνισης τραυματισμού, θανάτου, ψυχολογικής βλάβης, κακής ανάπτυξης ή αποστέρησης.
- Η **σχολική βία**, αποτελεί ένα κοινωνικό φαινόμενο που συνδέεται και αλληλεπιδρά με το κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον. Θεωρείται ως αντανάκλαση της βίας στην ευρύτερη κοινωνία αλλά και ως σύμπτωμα της χαμηλής ποιότητας της εκπαίδευσης που παρέχεται στους μαθητές.

- Η σχολική βία είναι εσκεμμένη, απρόκλητη και επαναλαμβανόμενη στον χώρο του σχολείου.
- Εκδηλώνεται κυρίως μέσω σωματικής, λεκτικής ή κοινωνικής επιθετικότητας και διαφοροποιείται από τις υπόλοιπες ενδοσχολικές συγκρούσεις.
- Εφόσον γίνεται λόγος για κατάχρηση εξουσίας, είναι επόμενο ότι εμπεριέχει ανισότητα στη δύναμη, η οποία είναι είτε αντικειμενική (π.χ. σωματική) είτε αντιληπτή (π.χ. προσωπικότητας).
- Εν ολίγοις, τα θύματα **επιλέγονται με βάση το πόσο αδύναμα είναι**, είτε σωματικά είτε ψυχολογικά, σύμφωνα με τα κριτήρια των θυτών.

- Ο σχολικός εκφοβισμός αποτελεί ένα κοινωνικό φαινόμενο που συνδέεται και αλληλεπιδρά με το ευρύτερο κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον.
- Η παραβατική συμπεριφορά στο σχολείο μελετήθηκε από την Κοινωνιολογία και συνδέθηκε με την μη ορθή κοινωνικοποίηση του ατόμου, αποδίδοντας ιδιαίτερη σημασία κυρίως προς τους δύο σημαντικούς κοινωνικοποιητικούς παράγοντες: την οικογένεια και το σχολείο.
- Παράλληλα, δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στην ψυχοδυναμική κατάσταση των σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ των σχολικών παραγόντων και θεωρήθηκαν το κλειδί για την ερμηνεία των φαινόμενων σχολικής παραβατικότητας.

- ❖ Είναι πολύ σημαντικό να κατανοήσουμε ότι πρόκειται για ένα **πολυδιάστατο φαινόμενο**, με πολλούς εμπλεκόμενους φορείς και άμεση συνάρτηση με τη γενικότερη κατάσταση που επικρατεί στην κοινωνία. Οι **συνέπειες** της σχολικής θυματοποίησης θεωρούνται **καταστροφικές** για τη σωστή κοινωνικοποίηση του παιδιού και την ανάπτυξη μίας υγιούς συμπεριφοράς και προσωπικότητας

- ❖ Η εμφάνιση και η εξάπλωσή του μάλιστα, σε ένα περιβάλλον όπως είναι το σχολικό, που οφείλει να καλλιεργεί τις ουμανιστικές αξίες και να αποτελεί δίκτυ προστασίας για το παιδί - μαθητή, φαίνεται να πλήττει ανεπανόρθωτα τον κοινωνικοπολιτικό ρόλο του σχολείου που αποβλέπει στη δημιουργία των μελλοντικών ενεργών και δημοκρατικών πολιτών της κοινωνίας.

❖ Αν και έχει αυξηθεί σημαντικά το ερευνητικό ενδιαφέρον γύρω από το σχολικό εκφοβισμό και την αντιμετώπισή του, αυτός παραμένει ένα σημαντικό πρόβλημα, με ιδιαίτερη δυναμική γεγονός, που εκδηλώνεται μέσα από τα **συνεχώς υψηλά ποσοστά** αλλά και τη εμφάνισή του με **νέες μορφές**.

Στατιστικά Στοιχεία

Σχολικός εκφοβισμός σε διεθνές επίπεδο:

- Η συστηματική μελέτη του φαινομένου του σχολικού εκφοβισμού ξεκίνησε κατά τη δεκαετία του 1970 στη Νορβηγία.

ΧΩΡΑ	ΠΟΣΟΣΤΑ
Νορβηγία	14% των παιδιών εμπλέκονται στον εκφοβισμό είτε ως θύτες είτε ως θύματα.
Αγγλία	19% των μαθητών αναφέρουν ότι είναι θύματα εκφοβισμού. 10% των παιδιών στην Πρωτοβάθμια και 4% στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση εκφοβίζονται τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα.
Ιαπωνία	15% των παιδιών στην Πρωτοβάθμια και 10% στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση αναφέρουν ότι έχουν θυματοποιηθεί.
Ισπανία	17% των παιδιών αναφέρουν εκφοβισμό που συμβαίνει κατά το διάστημα που διεξάγεται η μελέτη.
Ιρλανδία	8% των μαθητών έχουν θυματοποιηθεί σοβαρά τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα.
Αυστραλία	17% των αγοριών και 11% των κοριτσιών είναι θύματα εκφοβισμού αρκετά συχνά ή περισσότερο.
ΗΠΑ	10% των παιδιών έχουν εμπειρία περιστατικών ακραίας μορφής θυματοποίησης.

- Στην Ελλάδα, το θέμα του σχολικού εκφοβισμού αποτέλεσε αντικείμενο ερευνητικής μελέτης από τη δεκαετία του 1990.
- Αν και στη χώρα μας δεν εμφανίζονται υψηλά ποσοστά σχολικού εκφοβισμού όπως σε άλλες χώρες του εξωτερικού, το φαινόμενο έχει αρχίσει να παίρνει ανησυχητικές διαστάσεις.

Μορφές

Ο σχολικός εκφοβισμός θεωρείται μία μορφή σχολικής βίας που εκφράζεται με ποικίλες μορφές επιθετικής συμπεριφοράς, οι οποίες πολλές φορές μπορεί και να συνυπάρχουν.

- Πρόκειται ουσιαστικά για ένα πολυδιάστατο φαινόμενο που παρουσιάζεται στο χώρο του σχολείου και αφορά όλους τους εμπλεκόμενους στην εκπαιδευτική διαδικασία.
- Για το λόγο αυτό μπορούν να εκφοβιστούν οι μαθητές από τους εκπαιδευτικούς ή οι εκπαιδευτικοί από τους γονείς και τη διοίκηση του σχολείου.
- Συνήθως όμως, όπως και στην παρούσα εργασία, έχει επικρατήσει η έννοια του σχολικού εκφοβισμού να αναφέρεται στη θυματοποίηση που προκαλείται μεταξύ μαθητών στο σχολικό χώρο.

- Ο σχολικός εκφοβισμός διαχωρίζεται σε:

I. Άμεσο (με σχετικά ανοιχτές επιθέσεις προς το θύμα)

II. Έμμεσο (είναι λιγότερο εμφανής αλλά εξίσου σημαντικός και παίρνει συνήθως τη μορφή του κοινωνικού αποκλεισμού)

Σωματική μορφή σχολικού εκφοβισμού

- ▶ Η σωματική μορφή του σχολικού εκφοβισμού θεωρείται μία από τις συχνότερες εκδηλώσεις του ανάμεσα στα παιδιά. Έχει διαπιστωθεί ότι τα παιδιά στις πιο μικρές ηλικίες ασκούν σε μεγαλύτερο ποσοστό σωματικό εκφοβισμό, ενώ όσο αυξάνει η ηλικία τους, τόσο αυτός μειώνεται.
- ▶ Μπορεί να εκδηλωθεί με φυσικά μέσα που είναι τα χτυπήματα, οι κλωτσιές, οι σπρωξιές, τα τσιμπήματα, οι δαγκωνιές ή οποιαδήποτε άλλη μορφή ανεπιθύμητης και ανάρμοστης σωματικής επαφής.
- ▶ Εκτός από τον φυσικό τραυματισμό περιλαμβάνει και την απειλή τραυματισμού προς κάποιον.
 - ▶ Ακόμη, πολύ συχνά εκδηλώνεται και με κλεψιά.
- ▶ Αρνητική πράξη, επίσης, θεωρείται όταν κάποιος μαθητής περιορίζει τον άλλο με σωματικές πρακτικές.
- ▶ Είναι το είδος που τα αγόρια συχνότερα επιλέγουν να χρησιμοποιήσουν σε σύγκριση με τα κορίτσια.

Λεκτική μορφή σχολικού εκφοβισμού

- Η πιο συχνή μορφή του bullying
- Είναι πολύ σύνηθες σε παιδιά ηλικίας από εννέα έως δεκατριών ετών, ενώ υπερέχει στην έκτη τάξη.
- Στο στόχαστρο μπαίνει η εμφάνιση, η σεξουαλικότητα, η κοινωνική θέση και ό, τι μπορεί να θεωρηθεί από τον μαθητή- νταή «κουσούρι».

- Οι προσβλητικές λέξεις εκτοξεύονται σαν μαχαίρια, που δημιουργούν «πληγές» χωρίς να φαίνονται.
- Μπορεί να επιφέρει την ταπείνωση και τον εξευτελισμό σε ειδάλλως γεμάτα αυτοπεποίθηση άτομα με αποτέλεσμα να τα καταστήσει ανίσχυρα στην προσπάθειά τους να εμφανιστούν ανεπηρέαστα.
- Οι επιπτώσεις της μπορεί να είναι πιο καταστροφικές, από την σωματική ή σεξουαλική μορφή του εκφοβισμού διότι δεν υφίστανται ορατά σημάδια.
- Πολύ συχνά οι θύτες χρησιμοποιούν παρατσούκλια, πειράγματα - τα οποία μπορεί να είναι και μοχθηρά - αλλά μπορεί να προβούν και σε σαρκασμό.
- Η λεκτική παρενόχληση, όπως έρευνες έχουν καταδείξει, είναι δυνατόν να προκληθεί από άτομά που υποφέρουν από χαμηλή αυτοεκτίμηση.

Συναισθηματική μορφή σχολικού εκφοβισμού

- είναι ένας πολύ «επιδέξιος» και «διακριτικός» τρόπος να εκφοβίσει κάποιος μαθητής έναν άλλο, σε σύγκριση με το σωματικό ή/ και το λεκτικό εκφοβισμό.
- συναντάται πιο συχνά μεταξύ των κοριτσιών παρά ανάμεσα στα αγόρια.
- συνδέεται με τη δημιουργία ενός κλίματος φόβου για το μαθητή ή τη μαθήτριά – θύμα
- οι τρόποι με τους οποίους η συναισθηματική μορφή εκδηλώνεται είναι η αποφυγή συνομηλίκων, η σκόπιμη απομόνωση του μαθητή- θύματος, όπως για παράδειγμα από το παιχνίδι ή τις συζητήσεις, η διάδοση άσχημων φημών ή ψεμάτων με απώτερο σκοπό τον εξοστρακισμό του.
- Ακόμη, στη μορφή αυτή του bullying περιλαμβάνονται το κρύψιμο των βιβλίων, το λέρωμά ή και η καταστροφή των προσωπικών αντικειμένων ενός μαθητή- θύματος αλλά και ο εκβιασμός για χρήματα.
- οι απειλές που αποτελούν εκδηλώσεις του λεκτικού εκφοβισμού, είναι δυνατόν να οδηγήσουν σε συναισθηματική επιθετικότητα μάλτων με απώτερο σκοπό τον εξοστρακισμό του

- Όσον αφορά στην προσωπικότητα των μαθητών - θυτών κινούνται στο ίδιο μήκος κύματος με εκείνες τις διαταραγμένες προσωπικότητες που παρουσιάζουν αντικοινωνικές προδιαθέσεις και τάσεις. Καθώς είναι δυνατόν να μην εμφανίσουν ποτέ εγκληματική συμπεριφορά, η ανικανότητά τους να καταδείξουν συμπόνια και κατανόηση για τους άλλους, τους συσχετίζει με τα άτομά εκείνα που επηρεάζονται περισσότερο.
- Η σοβαρότητα των επιπτώσεων του έγκειται στο γεγονός ότι ένα παιδί μπορεί να έχει εκφοβηθεί ψυχολογικά και κανείς να μην γνωρίζει ότι υποφέρει από αυτό. Σε αντίθεση με το σωματικό εκφοβισμό, δεν αφήνει αποδείξεις, όπως σημάδια ή μελανιές. Έτσι, είναι δύσκολο να παρατηρηθεί από τους ενήλικες.

Σεξουαλική μορφή σχολικού εκφοβισμού

- Όπως παρουσιάζεται στην αγγλική εφημερίδα «Independent», τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής αποκαλύπτουν ότι περισσότεροι από 3.000 μαθητές σε σχολεία της συγκεκριμένης ευρωπαϊκής χώρας αναστέλλουν την παρακολούθηση των μαθημάτων τους εξαιτίας της απρεπούς σεξουαλικής συμπεριφοράς που έχουν βιώσει.
- η συχνότητα εμφάνισης του σεξουαλικού εκφοβισμού δεν διαφέρει μεταξύ των δύο φύλων
- το 35% των μαθητών έχουν υποστεί σεξουαλική παρενόχληση.
- εκδηλώνεται με ποικίλες μορφές και είναι δυνατόν να καλύπτει ένα εύρος συμπεριφορών από ένα περιστατικό άτεχνης και λεπτομερειακής ζωγραφιάς, στη μορφή γκράφιτι σε κάποιο τοίχο του σχολείου, σε υβριστικά σχόλια, απρεπές άγγιγμα και σοβαρές σεξουαλικές επιθέσεις

- Επιπροσθέτως, η συγκεκριμένη μορφή εκφοβισμού περιλαμβάνει ανεπιθύμητο άγγιγμα, απειλές, λεκτική παρενόχληση, προσβλητικά γράμματα και εικόνες αλλά και προσβλητικά μηνύματα με πονηρό περιεχόμενο χωρίς τη θέληση του παιδιού στο οποίο απευθύνονται
- οι μαθητές εξαναγκάζονται σε μια σεξουαλική πράξη για την οποία δεν αισθάνονται καθόλου άνετα και είναι πολύ δύσκολο να μιλήσουν γι' αυτή και να γνωστοποιήσουν ότι τους συνέβη.
- Την κατάσταση αυτή τη βιώνουν σε μεγαλύτερη συχνότητα τα κορίτσια, τα οποία φαίνεται να επηρεάζονται περισσότερο από την σεξουαλική παρενόχληση.
- Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τα κορίτσια, σε αντίθεση με τα αγόρια, να υποφέρουν από χαμηλότερο αυτοσεβασμό, φτωχότερη πνευματική και φυσική υγεία και περισσότερα τραυματικά συμπτώματα καθώς σκέψεις και συναισθήματα αναδύονται από εμπειρίες στις οποίες έχουν βιώσει έντονο άγχος.

Ηλεκτρονική μορφή σχολικού εκφοβισμού/cyberbullying

- ▶ Αποτελεί τη νεότερη μορφή του bullying.
- ▶ Σύμφωνα με έρευνα της Μονάδας Εφηβικής Υγείας της Β' Παιδιατρικής Κλινικής του Πανεπιστημίου Αθηνών προέκυψε ότι το 5% των παιδιών έχει δεχθεί απειλητικά μηνύματα μέσω του Διαδικτύου, αναφέροντας ως πιο πιθανούς θύτες τους συμμαθητές τους.
- ▶ Με τη χρήση της τεχνολογίας επιτρέπεται στους εκφοβιστές να παρενοχλούν τα θύματα τους και μετά το σχολείο, ακόμη και τα σαββατοκύριακα.
- ▶ Παρά το γεγονός, όμως, ότι το cyberbullying εμφανίζεται και σε χώρους εκτός των σχολείων, τα σχολεία είναι αυτά που βιώνουν τις επιπτώσεις του.

Ρατσιστική μορφή και εκφοβισμός

- Αφορά στις συμπεριφορές ή στις πράξεις βίας και εκφοβισμού με ρατσιστικό περιεχόμενο ή υπονοούμενο, με αφορμή κάποιο ατομικό ή κοινωνικό χαρακτηριστικό του παιδιού ή της ομάδας στόχου (π.χ. φυλή, θρήσκευμα, σεξουαλικός προσανατολισμός).
- Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια έξαρση των περιστατικών ρατσιστικής βίας και στα σχολεία, η οποία καθρεφτίζει ευρύτερες κοινωνικο-πολιτικές διαστάσεις.

Οι εμπλεκόμενοι στο θέμα «σχολικός εκφοβισμός» :

1. Παιδιά θύματα
2. Παιδιά θύτες
3. Παιδιά παρατηρητές

➤ Κοινά χαρακτηριστικά προσωπικότητας- παιδιά θύματα:

- ✓ έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση και αυτοαξία
 - ✓ δεν είναι διεκδικητικοί
 - ✓ δε διαθέτουν κοινωνικές δεξιότητες
 - ✓ είναι εσωστρεφείς
- ✓ είναι λιγότερο δυνατοί σωματικά από τους υπόλοιπους μαθητές

✓ δεν είναι ανταγωνιστικοί

✓ δε διακρίνονται από ηρεμία, αυτοκυριαρχία και σταθερότητα

✓ είναι μοναχικοί

✓ δε διακρίνονται από ομαδικότητα και συνεργασία

✓ έχουν προδιάθεση στο άγχος, την κατάθλιψη και την αυτοκτονία

✓ μπορεί να υστερούν είτε λόγω χαρακτηριστικών, όπως το ύψος, είτε λόγω κάποιας πάθησης, όπως ο τραυλισμός.

➤ Κοινά χαρακτηριστικά προσωπικότητας- παιδιά
θύτες:

- ✓ η ανάγκη απόκτησης δύναμης και κυριαρχίας
- ✓ το όφελος που μπορεί να είναι υλικό, όπως χρήματα που παίρνουν από τα παιδιά θύτες, ή ψυχολογικό με τη μορφή γοήτρου και υπεροχής
- ✓ η άντληση ικανοποίησης από το να πληγώνουν άλλα άτομα που σχετίζεται με τη γενικότερη εχθρότητα που έχουν αναπτύξει προς το υπόλοιπο περιβάλλον τους. Ιδίως για τα αγόρια θύτες μπορούμε να πούμε ότι «χαρακτηρίζονται από ένα πρότυπο επιθετικής αντίδρασης σε συνδυασμό με σωματική δύναμη»

➤ Κοινά χαρακτηριστικά προσωπικότητας - παιδιά
παρατηρητές:

- ✓ αυτοί που θεωρούν ότι δεν είναι δική τους δουλειά αυτό που συμβαίνει
- ✓ οι ουδέτεροι, που δε θέλουν να πάρουν το μέρος του θύτη ή του θύματος
 - ✓ οι αναποφάσιστοι
- ✓ αυτοί που δε θέλουν να χαλάσουν την ήδη υπάρχουσα φαινομενική ισορροπία
 - ✓ αυτοί που θεωρούν ότι το περιστατικό είναι πιο πολύπλοκο από όσο φαίνεται
 - ✓ αυτοί που δεν έχουν ολοκληρωμένη εικόνα

- ✓ οι μαθητές που είχαν κάποια άσχημη εμπειρία κατά το παρελθόν
- ✓ αυτοί που πιστεύουν ότι η συνεισφορά τους δε θα κάνει τη διαφορά
 - ✓ αυτοί που αναγνωρίζουν την πολυπλοκότητα του φαινομένου και την ύπαρξη πολλών και διαφορετικών απόψεων
- ✓ αυτοί που υποστηρίζουν ότι υπακούν σε μία δυνατότερη εξουσία με συγκεκριμένους κανόνες τους οποίους δε θέλουν να αλλάξουν
- ✓ οι μαθητές που δεν τους αγγίζει το περιστατικό επειδή δεν τους αφορά άμεσα και
 - ✓ αυτοί που πιστεύουν ότι στο θύμα αξίζει αυτό που έπαθε.

Σχολικός εκφοβισμός και αίτια:

Παρότι υπάρχουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά στα παιδιά-θύτες, υποστηρίζεται ότι η προβληματική συμπεριφορά είναι **αποτέλεσμα κοινωνικής αλληλεπίδρασης** και δε δημιουργείται μόνο από το μαθητή που επιδεικνύει τη συμπεριφορά.

Η αιτία για την εμφάνιση της
προβληματικής συμπεριφοράς κατανοείται
στο πλαίσιο των δράσεων και
αλληλεπιδράσεων μεταξύ των
συμμετεχόντων στο συγκεκριμένο
περιβάλλον.

Η ευρύτερη κοινωνική ομάδα επηρεάζει τις επιμέρους ομάδες στις οποίες ζουν τα παιδιά (οικογένεια, σχολείο, ομάδα συνομηλίκων), επιδρώντας με αυτό τον τρόπο στη διαμόρφωση της στάσης των παιδιών απέναντι στο φαινόμενο του εκφοβισμού.

Το σχολείο αποτελεί ένα κοινωνικό πλαίσιο, όπου συμβαίνει η θυματοποίηση με άμεσα ή έμμεσα εμπλεκόμενους, το οποίο επηρεάζεται από τις πεποιθήσεις και τις στάσεις των γονέων, των δασκάλων και από τα κρατούντα στον ευρύτερο κοινωνικό σχηματισμό (κυρίαρχη ιδεολογία, νοοτροπία, στάσεις, κατανομή ισχύος κ.λπ.).

Για τον λόγο αυτό άλλωστε κατά τα παρελθόντα έτη στην κοινωνία του σχολείου αναπτύχθηκαν έντονες μορφές σωματικής βίας στο πλαίσιο της πειθαρχίας και της διαπαιδαγώγησης των μαθητών όπως το κτύπημα με τη βέργα, η σφαλιάρα, το κούρεμα κ.λπ. Οι πρακτικές αυτές ήταν αποδεκτές τόσο από το οικογενειακό περιβάλλον των παιδιών όσο και από το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο ενώ, σήμερα, θεωρούνται καταδικαστέες και απαγορεύονται από τη σχετική νομοθεσία

Παράγοντες Επικινδυνότητας

1. • Το οικογενειακό περιβάλλον

Η ύπαρξη ενδοοικογενειακής βίας φαίνεται να αποτελεί σημαντικό γενεσιουργό παράγοντα φαινομένων σχολικού εκφοβισμού επιβεβαιώνοντας την άποψη ότι η «βία γεννά τη βία».

Μάλιστα, σύμφωνα με τη θεωρία της «κοινωνικής μάθησης» του Bandura μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι «τα κορίτσια, όντας μάρτυρες της κακοποίησης και του εξευτελισμού των μητέρων τους, από τους συντρόφους των τελευταίων, μαθαίνουν ότι η κακοποίηση αποτελεί ένα φυσιολογικό τρόπο μεταχείρισής τους, ενώ, τα αγόρια τα οποία είναι πολύ πιθανό να ταυτιστούν με το πρότυπο του άρρενος δράστη κατανοούν τη βία ως ένα αποδεκτό τρόπο ανταπόκρισης στις διαφωνίες»

Η παραπάνω άποψη φαίνεται να υποστηρίζεται σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1990 σε Αμερικανούς φοιτητές. Βρέθηκε, λοιπόν, ότι τα άτομα – θύματα σχολικού εκφοβισμού, είχαν υπάρξει θύματα συναισθηματικής, σωματικής και σεξουαλικής κακοποίησης από τους γονείς τους σε πολύ μεγαλύτερα ποσοστά.

Άλλες βασικές από τις γονικές ενέργειες που μπορεί να φέρουν αρνητικές συνέπειες στην κοινωνικοποίηση του παιδιού είναι οι εξής:

- Αυταρχισμός, επιβολή αυστηρών τιμωριών
- Χαμηλές προσδοκίες για το μέλλον του παιδιού και απόρριψη
- Ανεκτικότητα των γονέων στη βίαιη συμπεριφορά των παιδιών
- Επίρριψη άδικων ευθυνών
- Έλλειψη θέσπισης ορίων για τα παιδιά
- Έλλειψη χρόνου, αλλά και διάθεσης για ουσιαστική επικοινωνία και συμμετοχή στα προβλήματα των παιδιών
- Χρήση ειρωνείας και προσβολών αντί διαλόγου
- Συναισθηματική παραμέληση □ Έλλειψη παροχής ασφάλειας
- Απρόβλεπτη συμπεριφορά των γονιών μεταξύ υπερβολικής αυστηρότητας και υπερβολικής επιείκειας
- Έλλειψη ηθικών αναστολών
- Αφαίρεση από το παιδί της ευθύνης για τον έλεγχο της δικής του ζωής
- Έλλειψη καθοδήγησης και επιτήρησης των παιδιών.

2. • Η σχολική κοινότητα

Μία σημαντική αιτία ανάπτυξης φαινομένων σχολικής βίας φαίνεται να αποτελεί η άποψη ότι το σχολείο ενισχύει τις κοινωνικές ανισότητες και συνεπώς τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Σύμφωνα μάλιστα με τη θεωρία του πολιτισμικού κεφαλαίου, το σχολείο υιοθετεί και προβάλλει τις αξίες και τις αρχές, το habitus των «μεσαίων» και «ανώτερων» κοινωνικών στρωμάτων,

με αποτέλεσμα τα παιδιά που προέρχονται από αυτά να ενσωματώνονται καλύτερα στο σχολικό περιβάλλον, μιας και δε διαφέρει ιδιαίτερα από το οικογενειακό περιβάλλον στο οποίο μεγάλωσαν, σε αντίθεση με τα παιδιά των λαϊκών στρωμάτων.

Επιπλέον παράγοντες που ευθύνονται για την εκδήλωση του φαινομένου του σχολικού εκφοβισμού:

- Έλλειψη κώδικα συμπεριφοράς και συνολικής σχολικής πολιτικής
- Έλλειψη ενθάρρυνσης μαθητικών πρωτοβουλιών και δημιουργικότητας στη μάθηση
- Απουσία δημιουργικών μαθημάτων που άπτονται των αναγκών των εφήβων
- Αδιαφορία ή ανοχή στη βίαιη συμπεριφορά
- Μειωμένο ενδιαφέρον των εκπαιδευτικών για τη συναισθηματική ζωή των παιδιών
- Έλλειψη συμμετοχής γονέων στη σχολική ζωή
- Μη συμμετοχή των μαθητών στην εκπαιδευτική διαδικασία
- Έλλειψη προγραμμάτων ψυχοκοινωνικής αγωγής
- Χαμηλό επίπεδο συνεργασίας δασκάλων και μαθητών
- Διαταραγμένες σχέσεις εκπαιδευτικών και διευθυντή
- Έλλειψη αλληλοσεβασμού ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς
- Ανεπάρκεια των εκπαιδευτικών για αποτελεσματικό χειρισμό των βίαιων περιστατικών.

3. Ομάδα συνομηλίκων

Η συγκρότηση των ομάδων, η κατανομή της δύναμης, η ανάδειξη του αρχηγού αποτελούν σημαντικά στοιχεία μέσα από τα οποία οικοδομείται η ταυτότητα των παιδιών.

Τα μέλη τα οποία κρίνονται ως διαφορετικά από το σύνολο της ομάδας και με περιορισμένες-σύμφωνα με τη γνώμη των πολλών- ικανότητες, είναι δυνατό να υποστούν πολλές φορές διακρίσεις εις βάρος τους, να περιθωριοποιηθούν ή και να χλευαστούν.

Επιπτώσεις "bullying"

Οι επιπτώσεις που επιφέρει ο σχολικός εκφοβισμός στα παιδιά ποικίλλει. Σχετίζονται με το θύτη, το θύμα, τα παιδιά που παραμένουν θεατές μπροστά στις εκδηλώσεις του bullying.

Η αποδοχή της βίας ή η χρήση της, είτε ως κώδικα επικοινωνίας είτε ως μέσω επίλυσης των συγκρούσεων και των διαφορών, επιδρά στην κοινωνικοποίηση των παιδιών και των ενηλίκων. Εξαιτίας του φαινομένου του σχολικού εκφοβισμού υπάρχουν σοβαρές επιπτώσεις στον ψυχισμό και την κοινωνική λειτουργικότητα κυρίως των θυμάτων.

Αρχικά είναι δέον να τονιστεί ότι σε ένα γενικό πλαίσιο ο εκφοβισμός που λαμβάνει χώρα στο σχολείο μπορεί να έχει αντίκτυπο στο κοινωνικό περιβάλλον αυτού. Δημιουργεί ένα κλίμα φόβου μεταξύ των μαθητών εμποδίζοντας την ικανότητά τους να μάθουν και οδηγώντας τους σε αντικοινωνικές συμπεριφορές

Οι επιπτώσεις που αφορούν τον θύτη του σχολικού εκφοβισμού

1. Οι μαθητές οι οποίοι εκφοβίζουν συστηματικά άλλους είναι δυνατόν να συνηθίσουν σ' ένα τρόπο ζωής μέσω της κακομεταχείρισης των άλλων, που τους απομακρύνει από την επαρκή ενσωμάτωσή τους στο κοινωνική ζωή του σχολικού περιβάλλοντος.
2. Η εμπλοκή σε αντικοινωνικές και παραβατικές συμπεριφορές απομακρύνει τα παιδιά από το σχολείο και τα κάνει μακροπρόθεσμα ευάλωτα σε αρνητικές επιρροές και επιρρεπή στην επαφή με τις ψυχοδραστικές ουσίες.

3. Οι μαθητές που στο σχολικό χώρο έχουν το ρόλο των «bullies», παράλληλα, έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να καταφύγουν αργότερα στη βία. Διατηρούν την εκφοβιστική συμπεριφορά και κατά την ενηλικιότητα επηρεάζοντας αρνητικά την ικανότητά τους να αναπτύξουν και να διατηρήσουν εποικοδομητικές σχέσεις και ομαλή κοινωνική ζωή

Οι επιπτώσεις που αφορούν το θύμα του σχολικού εκφοβισμού

1. Το στίγμα, η λεκτική βία, η ταπείνωση και ο εξευτελισμός, που συχνά βιώνουν τα θύματα του bullying, επηρεάζουν την προσωπικότητα και τη συμπεριφορά τους. Επιπτώσεις που διαρκούν για πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα στιγματίζοντας το μέλλον των θυμάτων.
2. Σχετικά με τις ψυχολογικές επιπτώσεις στα παιδιά που θυματοποιούνται, συνήθως αυτές ποικίλουν και σύμφωνα με διάφορες μελέτες αυτές αφορούν συμπτώματα άγχους και ανασφάλειας, χαμηλή αυτοεκτίμηση και μειωμένη αυτοπεποίθηση, συναισθήματα κατωτερότητας, αρνητικό εσωτερικό διάλογο και αρνητική αυτοκριτική.α

3. Ακόμη, μπορεί να εμφανίσουν τα ακραία συμπτώματα της κατάθλιψης, του αυτοκτονικού ιδεασμού αλλά και της αυτοκτονίας γιατί νιώθουν ότι δεν τους αξίζει να υπάρχουν σ' αυτόν τον κόσμο. Συχνά παρουσιάζονται δυσκολίες στον ύπνο και εφιάλτες, απώλεια όρεξης ή, το αντίθετο, υπερκατανάλωση τροφής.

4. Δεν είναι καθόλου σπάνιο το αίσθημα της κοινωνικής μειονεξίας, το συναίσθημα της κατωτερότητας, η συναισθηματική απόσυρση από την ομάδα των συνομηλίκων. Πλήττεται έτσι η κοινωνικότητα του παιδιού που θυματοποιείται, παρατηρούνται υψηλά ποσοστά μοναξιάς, παραίτησης και μελαγχολίας καθώς αυτό αρχίζει να αποδέχεται τους μειωτικούς χαρακτηρισμούς που του αποδίδουν.

5. Ενδεχόμενο για παρουσίαση δυσκολιών στο σχολικό περιβάλλον και μείωση της επίδοσης.
6. τα παιδιά-θύματα έχουν την τάση να αποφεύγουν το σχολείο (σχολική φοβία) και να κάνουν πολλές απουσίες. Είναι δυνατόν η εκφοβιστική συμπεριφορά που βιώνουν να οδηγήσει ακόμη και στην αλλαγή ή εγκατάλειψη του σχολείου.

Οι επιπτώσεις που αφορούν τους παρατηρητές του σχολικού εκφοβισμού

1. Οι μαθητές οι οποίοι παραμένουν αμέτοχοι χωρίς να υποστηρίζουν ή να προστατεύουν τον εαυτό τους, αισθάνονται άβολα και αναποφάσιστοι σχετικά με το πώς πρέπει να αντιδράσουν, ποιος είναι ο υπεύθυνος ή αν το θύμα άξιζε τη συγκεκριμένη συμπεριφορά ή όχι.
2. Έχουν έντονο το συναίσθημα της ανασφάλειας σχετικά με το σχολικό περιβάλλον. Αυτό συμβαίνει διότι οι συγκεκριμένοι μαθητές ως παρατηρητές παρακολουθούν εκφοβιστικές συμπεριφορές να συμβαίνουν σ' ένα χώρο που θεωρούσαν ότι τους παρέχει ασφάλεια

Ψυχολογική υποστήριξη και πρακτικές αντιμετώπισης

- ❑ Η αντιμετώπιση του εκφοβισμού αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα που απασχολούν τόσο το σχολείο όσο και την ευρύτερη κοινότητα.
- ❑ Ως προς αυτό έχουν αναπτυχθεί από τα κράτη μία σειρά από στρατηγικές πρόληψης, ανίχνευσης και αντιμετώπισης των περιστατικών θυματοποίησης.
- ❑ Γενικότερα, γίνεται μία προσπάθεια ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης της κοινωνίας κυρίως με χρήση των Μ.Μ.Ε. αλλά ουσιαστικά, το σχολείο είναι αυτό που συντονίζει τις συνεργασίες που απαιτούνται για μία σωστή και αποτελεσματική διαχείριση του εκφοβισμού, αφού αποτελεί το φυσικό χώρο εμφάνισης του φαινομένου.

Για τον λόγο αυτό άλλωστε, είναι απαραίτητο να εξασφαλιστεί η ψυχολογική ενίσχυση και να αναπτυχθούν προσεκτικά σχεδιασμένες παρεμβάσεις μέσα στο σχολείο, τόσο σε επίπεδο πρόληψης όσο και αντιμετώπισης της θυματοποίησης, που να διασφαλίζουν ότι κανένα παιδί δε θα πέσει θύμα εκφοβισμού.

Ουσιαστικά στο σχολικό περιβάλλον, χρειάζεται να αναπτυχθούν και να εφαρμοστούν πολιτικές που να προωθούν την ανάπτυξη μιας θετικής σχολικής ατμόσφαιρας, την υποστήριξη και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, την ενίσχυση των συναισθηματικών και κοινωνικών δεξιοτήτων των μαθητών, με έμφαση στη σημασία των σχέσεων φιλίας, την ανταλλαγή καλών πρακτικών και την προώθηση συμμετοχικών προσεγγίσεων στη συνεργασία με τα παιδιά.

Οικοσυστημική προσέγγιση

- Η οικοσυστημική προσέγγιση βασίζεται στα εξής:
 - Η προβληματική συμπεριφορά κατανοείται καλύτερα μέσα σε ένα πλαίσιο αλληλεπιδράσεων που τη συντηρούν. Αυτό λαμβάνει χώρα χωρίς όσοι εμπλέκονται (π.χ. εκπαιδευτικοί) να το συνειδητοποιούν. Μ' άλλα λόγια, οι εκπαιδευτικοί ή οι γονείς ενθαρρύνουν την προβληματική συμπεριφορά των μαθητών με κάποιες από τις δικές τους συμπεριφορές (για παράδειγμα, αγνόηση περιστατικών, απειλές, προσβολές προς τους μαθητές κ.ά.)
 - Συνεπώς, η παρέμβαση και η τροποποίηση των συστημάτων (εκπαιδευτικοί, σχολεία, οικογένειες, τοπικές κοινωνίες) μέσα στα οποία εμπλέκονται και αλληλεπιδρούν οι μαθητές, είναι ζωτικής σημασίας.

Το πλαίσιο πρόληψης και διαχείρισης των περιστατικών σχολικής βίας και εκφοβισμού διακρίνεται σε τρία επίπεδα:

- i. Επίπεδο πρωτογενούς πρόληψης που αφορά στον γενικό πληθυσμό στο πλαίσιο του σχολικού περιβάλλοντος (Ασφαλές και υπεύθυνο σχολικό κλίμα).

ii. Επίπεδο δευτερογενούς πρόληψης που αφορά στην παρέμβαση σε ευάλωτες ομάδες και στη διαχείριση παραγόντων υψηλού κινδύνου (Έγκαιρη αναγνώριση και παρέμβαση)

iii. Επίπεδο τριτογενούς πρόληψης που αφορά στη διαχείριση περιστατικών σχολικής βίας με στόχο τη μείωση της υποτροπής (Αποτελεσματική διαχείριση κρίσεων).

Οι δράσεις και οι στρατηγικές μπορεί να εφαρμοστούν σε διάφορες ομάδες: ατόμων (συγκεκριμένα άτομα), ομάδων (π.χ. ευάλωτες ομάδες), τάξης, συνόλου (π.χ. μαθητές, γονείς), σχολείου, κοινότητας

ι. Πρόληψη και βοηθητικές ενέργειες -στο πλαίσιο του σχολείου-

Α. Καθιέρωση κανόνων

- Από την αρχή της σχολικής χρονιάς ο εκπαιδευτικός σε συνεργασία με τους μαθητές του μπορούν να συντάξουν τους κανόνες όσον αφορά τη συμπεριφορά τους μέσα στην τάξη.
- Εναλλακτικά, οι κανόνες μπορεί να τεθούν από τον εκπαιδευτικό, να συζητηθούν και να γίνουν αποδεκτοί από τους μαθητές.

- Με την καθιέρωση των κανόνων θα πρέπει να καθοριστούν και οι συνέπειες παράβασης αυτών των κανόνων.
- Η καθιέρωση κανόνων συμπεριφοράς στην τάξη και στο σχολικό περιβάλλον στοχεύουν στην αυτοπειθαρχία έχει μεγάλη σημασία είναι οι κανόνες αυτοί να είναι δημοκρατικοί, δίκαιοι, σαφείς.
- Η ενίσχυση της σωστής συμπεριφοράς των μαθητών μέσα από σαφείς κανόνες οι οποίοι δεν περιλαμβάνουν τιμωρίες και απειλές

Β. Καλλιέργεια της αίσθησης του «ανήκειν» στη σχολική τάξη

- Ορίζουμε το αίσθημα του «ανήκειν» στο σχολείο ως την αντιλαμβανόμενη αναγνώριση του παιδιού από συμμαθητές και τους δασκάλους ως μέρους της τάξης.
- Το αίσθημα του ανήκειν στο σχολείο φαίνεται να διευκολύνει την κινητοποίηση των εφήβων για αποδοχή των συμμαθητών τους, την προσαρμογή και την ευεξία τους.

Μάλιστα, επανειλημμένα, σε έρευνες έχει βρεθεί θετική συσχέτιση ανάμεσα σε παιδιά και τους/ τις εφήβους που εκδηλώνουν επιθετικές και αντικοινωνικές συμπεριφορές και σε εκείνα που δε γίνονται αποδεκτά από τους συνομιλήκους τους.

Γ. Προάγοντας την **φιλία** ανάμεσα στα παιδιά

- Είναι σημαντική η εκπαίδευση παιδιών και εφήβων στις συμπεριφορές εκείνες που προάγουν την φιλία και την θετική κοινωνική συμπεριφορά αλλά και η κατανόηση της αντικοινωνικής συμπεριφοράς.
- Ερευνητικά δεδομένα δείχνουν ότι η ταυτόχρονη κατανόηση των θετικών και των αντικοινωνικών συμπεριφορών προάγει την θετική κοινωνική συμπεριφορά περισσότερο από ό,τι η κατανόηση των θετικών κοινωνικών συμπεριφορών μόνο.

Κατάλληλες Στρατηγικές για τη δημιουργία φιλίας

Κατηγορία

Παράδειγμα

1. Πρωτοβουλία για εκκίνηση συναλλαγής

1. Πάρε πληροφορίες για κάποιον/α υποψήφιο/α φίλο/η: ρώτα το όνομα του, την ηλικία, τις επιθυμητές δραστηριότητες του/ της. Κοινωνικές συμπεριφορές: παρουσίασε τον εαυτό σου, ξεκίνα μια συζήτηση, προσκάλεσε να κάνετε κάποια δράση μαζί.

2. Θετική κοινωνική συμπεριφορά

2. Ειλικρίνεια και αξιοπιστία: να λες την αλήθεια, να κρατάς τις υποσχέσεις σου. Να είσαι γενναιόδωρος/η, να μοιράζεσαι, να συνεργάζεσαι.

3. Σεβασμός για τον εαυτό σου και τους άλλους.

4. Να παρέχεις κοινωνική υποστήριξη

3. Να σέβεσαι τους άλλους, να έχεις καλούς τρόπους: να είσαι ευγενικός/η, να λειτουργείς με σεβασμό, να ακούς τι έχουν να πουν οι άλλοι. Να έχεις μια θετική στάση και προσωπικότητα: να είσαι ανοιχτός/η στους άλλους, φιλικός/η, διασκεδαστικός/η. Να είσαι ο εαυτός σου. Να ενισχύσεις την δική σου φήμη: να είσαι καθαρός/ή, να ντύνεσαι προσεκτικά, να κρατάς την δική σου καλή συμπεριφορά.

4. Να είσαι υποστηρικτικός/η: βοήθησε, δώσε συμβουλές, δείξε πως νοιάζεσαι. Εμπλέξου σε δραστηριότητες μαζί με το άλλο άτομο: μελέτησε ή παίξε, μείνε στην ίδια ομάδα μαζί του/ της. Ενίσχυσε τους/ τις άλλους: Κάνε φιλοφρονήσεις.

Δ. Καλλιεργώντας την αρετή της υπομονής

- Η υπομονή αναφέρεται στην ικανότητα του παιδιού να προσαρμόζεται στην συμπεριφορά κάποιου άλλου ατόμου ενώ περιμένει για την ικανοποίηση των αναγκών του, χωρίς κάποια ανταμοιβή ως κίνητρο. (πχ. Το παιδί περιμένει να ολοκληρώσει ο συμμαθητής τη σκέψη του, ούτως ώστε να παρέμβει).
- Ερευνητικά δεδομένα από την ψυχολογία δείχνουν ότι τα άτομα που επιδείκνυαν υπομονή και αυτοέλεγχο ως παιδιά, έχουν καλύτερες κοινωνικές ικανότητες στη ζωή τους.

❖ Μέθοδοι καλλιέργειας υπομονής στα παιδιά:

- Συζητείστε με αφορμή παραμύθια και βιβλία για την υπομονή και την ανυπομονησία.
 - Σε παιδιά μικρότερης ηλικίας, καλλιεργείστε κάτι μες την τάξη πχ φασόλια, φακές. Ζητείστε από τα παιδιά να τα φροντίζουν καθημερινά και μιλήστε για την σταδιακή εξέλιξή του φυτού.
 - Συζητείστε με τους μαθητές και τις μαθήτριες περιπτώσεις που χρειάστηκε να κάνουν υπομονή πχ όταν περίμεναν να περάσει μια ίωση, όταν περιμένουν να έρθουν οι διακοπές των Χριστουγέννων
 - Ζητείστε από τους μαθητές και τις μαθήτριες να περιμένουν για να συμβεί κάτι. Συζητείστε πως είναι η εμπειρία να περιμένουν για κάτι να συμβεί. Τι μπορούν να κάνουν ώσπου να συμβεί κάτι που επιθυμούν; Συγκρίνετε ανάλογες καταστάσεις όπου η επιθυμία τους ικανοποιήθηκε άμεσα.

Ε. Ενημέρωση των παιδιών για τη σχολική βία και διεξαγωγή σχετικών δράσεων

- Κρίνεται απαραίτητο να συζητείται εξ αρχής μέσα στην τάξη ο ορισμός, οι μορφές αλλά και οι επιπτώσεις της ενδοσχολικής βίας.
 - Μέσα στο πλαίσιο της συζήτησης, ενισχύουμε τα παιδιά να αποκαλύψουν τέτοια φαινόμενα και να μην σιωπούν σε αυτά.
 - Οφείλουμε να δημιουργήσουμε ένα κλίμα εμπιστοσύνης, διαβεβαιώνοντας τους μαθητές το πως δεν φταίει το θύμα και πως κανείς δεν πρέπει να υφίσταται συμπεριφορές εκφοβισμού.
- Οργανώνουμε ομάδες εργασίας σχετικές με το ζήτημα αυτό, ενισχύοντας παράλληλα τη συνεργασία μεταξύ των μαθητών (δημιουργία ομαδικού - συνεργατικού κλίματος στην τάξη).

- Συμβάλλουμε καθοριστικά στην ομαλή ένταξη καινούργιων μαθητών ή μαθητών από άλλα πολιτισμικά πλαίσια στην τάξη.

- Σε περίπτωση που διακρίνουμε πως κάποιο παιδί περιθωριοποιείται ή «ετικετοποιείται» συστηματικά από τους συμμαθητές του, είναι χρέος μας να ενημερώσουμε αμέσως τους γονείς του, καθώς και τον διευθυντή του σχολείου αλλά και να συνεργαστούμε με όλους τους φορείς (σχολείο, συμβούλους, ψυχολόγους).

- Δε διστάζουμε να ζητήσουμε τη βοήθεια ενός ψυχολόγου, εάν αυτό κρίνεται απαραίτητο.

- Είμαστε προσωπικά ενήμεροι για πιθανές προκαταλήψεις πολιτισμικής προέλευσης.
- Ενημερώνομαστε σχετικά με την πολιτισμική κληρονομιά των μαθητών σας.
- Ενημερώνομαστε σχετικά με το οικογενειακό περιβάλλον που διαμένουν οι μαθητές σας.
 - Δημιουργούμε ένα περιβάλλον φροντίδας.
- Αναπτύσσουμε στρατηγικές διαχείρισης της τάξης με ευαισθησία στις πολιτισμικές διαφορές.

Πρόληψη και βοηθητικές ενέργειες -στο πλαίσιο της οικογένειας-

- Απαραίτητη θεωρείται η καλή επικοινωνία γονιού-παιδιού, η ύπαρξη εμπιστοσύνης και ειλικρίνειας, η ενημέρωση του γονέα για το πού βρίσκεται το παιδί, όταν απουσιάζει από το σπίτι και με ποιους κάνει παρέα, ποιοι είναι οι φίλοι του παιδιού και με ποια παιδιά έχει άσχημες σχέσεις στο σχολείο.

Στο πλαίσιο αυτό είναι σημαντικό να:

1. Καλλιεργηθεί επικοινωνία μεταξύ γονέα- παιδιού
2. Παρακολουθείται τη συμπεριφορά του τηρώντας ένα καθημερινό ημερολόγιο καταγραφής των αντιδράσεών του ή πιθανής αλλαγής συνηθειών του
3. Υποστηριχθούν θετικές κοινωνικές εμπειρίες που τυχόν προκύπτουν από το φιλικό ή το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον ή ως πληροφόρηση από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης

4. Να προωθηθούν δείγματα υπεύθυνης συμπεριφοράς διαδικτυακά
5. Να γίνει συζήτηση σχετικά με τον εκφοβισμό
6. Να είναι οι γονείς πρότυπο συμπεριφοράς
7. Να συμμετέχουν οι γονείς στις δραστηριότητες του σχολείου

ii. Παρέμβαση κι αντιμετώπιση περιστατικών σχολικού εκφοβισμού-

➤ Αρχή της Ελάχιστης Παρέμβασης

Παρέμβαση του εκπαιδευτικού με τον απλούστερο και λιγότερο καταπιεστικό τρόπο.

Η ματιά του εκπαιδευτικού ή μία μη κατευθυντική έκφραση, όπως π.χ. «σε βλέπω ανήσυχο», αποτελούν ενέργειες του οικείου προσώπου, οι οποίες ακολουθούν την αρχή της ελάχιστης παρέμβασης. Κι αυτό γιατί σε κάποιες περιπτώσεις, αυτές οι απλές, αλλά τόσο ουσιώδεις ενέργειες, αρκούν για την επαναφορά στην τάξη χωρίς περαιτέρω επιπλήξεις και απειλές.

➤ Η Αρχή της Προοδευτικής Παρέμβασης

- Αποτελεί συνέχεια της προηγούμενης αρχής.
- Ο εκπαιδευτικός που δεν κατάφερε με την ματιά να επαναφέρει στην τάξη τον ανήσυχο μαθητή και του ζήτησε να αλλάξει θέση, προχώρησε από την έμμεση στην άμεση παρέμβαση.
- Η μεταβίβαση από την έμμεση στην άμεση παρέμβαση συνεπάγεται και την μεταβίβαση από τις λιγότερο περιοριστικές στις περισσότερο περιοριστικές και έντονες πειθαρχικές παρεμβάσεις.
- Σε κάθε περίπτωση, η παρέμβαση του εκπαιδευτικού, όσο έντονη κι αν είναι, πρέπει να διασφαλίζει το μαθητοκεντρικό στοιχείο.

Ο Emmer και οι συνεργάτες του (2003) προτείνουν επτά απλούς τρόπους για να αντιμετωπίσετε άμεσα την ανάρμοστη συμπεριφορά των μαθητών σας:

- Κοιτάξτε στα μάτια ή σταθείτε δίπλα στον παραβάτη.
- Χρήσιμα μπορεί να είναι και άλλα μη λεκτικά σήματα, όπως το να δείχνετε τη δουλειά που οι μαθητές υποτίθεται ότι πρέπει να κάνουν.
- Βεβαιωθείτε ότι ο μαθητής πραγματικά σταματάει την ανάρμοστη συμπεριφορά και επιστρέφει στην εργασία του.

- Δημιουργήστε έναν μικρό αριθμό κανόνων διατυπωμένων με θετικό τρόπο.

- Ο μικρός αριθμός κανόνων μειώνει το γνωστικό φορτίο της εργαζόμενης μνήμης των μαθητών και αυξάνει την πιθανότητα να τους θυμηθούν.

- Οι μαθητές συνήθως παραβαίνουν τους κανόνες -ιδιαίτερα στο Δημοτικό- απλώς γιατί τους ξεχνούν.

- Δώστε έμφαση στο σκεπτικό που βασίζονται οι κανόνες. Η επεξήγηση του σκεπτικού στο οποίο βασίζονται οι κανόνες βοηθάει τους μαθήτριες / να τις κατανοούν.

Π.χ. τονίζουμε ότι η μάθηση και η πνευματική και ηθική μας καλλιέργεια, είναι ο λόγος που πάμε σχολείο και οι μαθητές καταλαβαίνουν ότι όταν σχολιάζουμε λόγου χάρη κακοπροαίρετα, αφαιρούμε μέρος από μάθηση.

Επιπλήξεις σε έντονο ύφος, κριτική και καυστικά σχόλια μειώνουν την αίσθηση ασφάλειας των μαθητών, και είναι ιδιαίτερα επιζήμια στο Δημοτικό όπου τα παιδιά είναι ευάλωτα και αποζητούν έντονα την αποδοχή του εκπαιδευτικού τους.

Συναισθηματικοί παράγοντες και παρεμβάσεις Μελετώντας την ανθρωπιστική οπτική των κινήτρων και ιδιαίτερα τη θεωρία του Maslow, καταλαβαίνουμε ότι το να νιώθουμε ασφαλείς -συμπεριλαμβάνοντας τη συναισθηματική ασφάλεια- αποτελεί μια σημαντική ανάγκη για όλους μας.

Ως εκ τούτου, πρέπει να αποφεύγεται η επιβολή αποβολών και η ποινικοποίηση της πράξης, εφόσον κρίνονται αναποτελεσματικές μέθοδοι από τις διάφορες ερευνητικές μελέτες.

- Το παιδί που εκφοβίζει, αφού έχει τιμωρηθεί με αποβολή, θα συνεχίσει να παρενοχλεί το θύμα του εκδικητικά για την ποινή που του επιβλήθηκε.
- Επίσης, δεν πρέπει να επιζητείται η συμφιλίωση μεταξύ του δράστη και του θύτη, καθώς, σε περίπτωση επανάληψης, ο εκφοβιστής θα επιβεβαιώσει την «δύναμη» και κυριαρχία» του, ενώ το θύμα θα βρεθεί σε ακόμα δυσμενέστερη θέση, ψυχολογικά, αν όχι και σωματικά.

Αντίθετα, ως πρακτικές αντιμετώπισης, οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει:

- Να συζητήσουν με το παιδί που εκφοβίζεται και να ακούσουν με προσοχή και σοβαρότητα αυτά που έχει να τους πει.
- Είναι απαραίτητο να διαβεβαιώσουν το παιδί ότι θα ανταποκριθούν άμεσα, ώστε να το προστατεύσουν και ότι είναι διαθέσιμοι να παράσχουν κάθε δυνατή βοήθεια.
- Θα πρέπει να αναφέρουν στο παιδί να τους κρατά ενήμερους σχετικά με οποιαδήποτε εξέλιξη υπάρχει.
- Να συζητήσουν με τους γονείς του παιδιού, να εκφράσουν τις ανησυχίες τους και να δείξουν ότι είναι αποφασισμένοι να αναλάβουν δράση.

- Να εξακριβώσουν ποιο παιδί είναι αυτό που εκφοβίζεται ή αυτό που εκφοβίζει.
- Να εξακριβώσουν αν υπάρχει κάποια ομάδα παιδιών η οποία ενθαρρύνει ή/και υποστηρίζει το παιδί που εκφοβίζει.
 - Να οδηγήσουν το παιδί που εκφοβίζει στο γραφείο του διευθυντή και να συζητήσουν σοβαρά μαζί του σχετικά με το περιστατικό.
 - Να εντοπίσουν τα κίνητρα και τα συμφέροντα των μερών
- Να υποστηρίξουν το παιδί που εκφοβίζεται σε συνεργασία με τον σχολικό ψυχολόγο.

Επίσης, καλό είναι οι εκπαιδευτικοί/διευθυντές που διαχειρίζονται το περιστατικό να εξηγήσουν στους μαθητές-θεατές τον ρόλο τους στη πρόληψη και διαχείριση περιστατικών βίας και εκφοβισμού, ενημερώνοντάς τους για τις αρνητικές επιπτώσεις του φαινομένου στους εμπλεκομένους, για τις συνέπειες της αδιαφορίας ή της παθητικότητας τους στην αντιμετώπιση του φαινομένου και για την ανάγκη συνεργασίας όλων των μελών της σχολικής κοινότητας στη διαχείριση των περιστατικών.

Δεξιότητες και τεχνικές στη διαχείριση περιστατικών σχολικής βίας και εκφοβισμού:

1. Ενεργητική ακρόαση
2. Εμπύχωση-ενθάρρυνση έκφρασης (και των δύο πλευρών)
3. Αποκλιμάκωση της έντασης και διατήρηση ουδέτερου κλίματος (χρήση ουδέτερης γλώσσας και εκφράσεων, αποφυγή χρήσης χαρακτηρισμών με στιγματιστικό χαρακτήρα, ίση συμμετοχή/έκφραση των μερών)
4. Ενσυναίσθηση
5. Χρήση ανοιχτών ερωτήσεων, ώστε οι εμπλεκόμενοι να αναπτύξουν τη σκέψη τους και να εκφραστούν ελεύθερα και ειλικρινά
6. Κατάλληλη γλώσσα σώματος (ενδιαφέρον), αποφυγή επιθετικότητας
7. Δημιουργία εναλλακτικών λύσεων επωφελών (win-win) για τους εμπλεκόμενους

Οι συμμαθητές θα πρέπει:

- Να προσδιορίσουν ποιοι συμμαθητές τους ήταν παρόντες στο περιστατικό εκφοβισμού.
- Να ξεκαθαρίσουν αν συμμετείχαν ως ουδέτεροι παρατηρητές ή αν ενθάρρυναν το παιδί που εκφοβίζεται.
 - Να συζητήσουν μεταξύ τους σχετικά με το ποιες ευθύνες έχουν, όταν παρατηρούν να συμβαίνει ένα περιστατικό εκφοβισμού.
- Να συζητήσουν σχετικά με το τι θα μπορούσαν να είχαν κάνει, για να αποφευχθεί ο εκφοβισμός και να εξασφαλιστεί ένα ασφαλές περιβάλλον τόσο για τους ίδιους όσο και για τους συμμαθητές τους.

Οι γονείς παιδιού που εκφοβίζεται θα πρέπει:

- Να συνεργαστούν στενά με το σχολείο, για να πληροφορηθούν για την έκταση και τη σοβαρότητα του περιστατικού, καθώς και για τους τρόπους αντιμετώπισής του.
- Να παράσχουν στο παιδί τους υποστήριξη και ασφάλεια, χωρίς να το κατακρίνουν.
- Να ακούσουν προσεκτικά τί έχει να τους πει το παιδί τους για τα συναισθήματά του και για τις ανάγκες του.
- Να παρακολουθούν στενά την εξέλιξη της κατάστασης, αλλά και την υγεία του παιδιού τους.
- Αν το παιδί τους παραπονιέται για μεγάλο χρονικό διάστημα ότι έχει σωματικούς πόνους και αν παρατηρήσουν ότι έχει δυσκολίες στον ύπνο ή αν αρνείται επίμονα να πάει στο σχολείο, θα πρέπει να επισκεφτούν έναν ειδικό ψυχικής υγείας για παιδιά.

Οι γονείς του παιδιού που εκφοβίζει θα πρέπει:

- Να συζητήσουν με τον διευθυντή του σχολείου και τον ψυχολόγο σχετικά με το περιστατικό εκφοβισμού που προκλήθηκε από το παιδί τους.
- Να συνεργαστούν με το σχολείο για την αντιμετώπιση του προβλήματος του παιδιού τους σχετικά με τη βία.
- Να συνεργαστούν με τον διευθυντή και τον δάσκαλο του παιδιού τους για την εφαρμογή των κανόνων, των συνεπειών και την πρόληψη τέτοιων συμπεριφορών.
- Να παρακολουθήσουν την εξέλιξη της κατάστασης και να συνεργαστούν στενά με το σχολείο.
- Να παρατηρήσουν αν το παιδί τους εμπλέκεται συχνά σε καβγάδες και εκφοβιστικές συμπεριφορές και με τα παιδιά της γειτονιάς. Θα πρέπει να μιλήσουν γι' αυτά στον διευθυντή και τον δάσκαλο της τάξης και να συνεργαστούν μαζί τους για να λάβουν βοήθεια.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΔΡΑΣΕΙΣ ΣΕ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Αν λάβουμε ως δεδομένο ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί σημαντικό κέντρο λήψης αποφάσεων από το οποίο προκύπτουν σε σημαντικό βαθμό και οι εθνικές πολιτικές των χωρών μελών της, τότε θα πρέπει να εξετάσουμε και τις ανάλογες πολιτικές της πάνω στο θέμα της βίας και του σχολικού εκφοβισμού, από τη στιγμή που η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει διευρύνει το έργο της πέρα από τα οικονομικά ζητήματα και εξετάζει και ζητήματα που αφορούν στην ευρύτερη κοινωνική και πολιτισμική ανάπτυξη και στην καθημερινή ζωή των πολιτών της (π.χ. ποιότητα ζωής).

Στο ευρωπαϊκό επίπεδο, λοιπόν, μια σειρά από πρωτοβουλίες έχει ως στόχο να **λάβει πρακτικά μέτρα για την πρόληψη, τον περιορισμό και αντιμετώπιση του φαινομένου της σχολικής βίας και του εκφοβισμού.**

Δάφνη (Daphne), Δάφνη ΙΙ (Daphne ΙΙ) και Δάφνη ΙΙΙ (Daphne ΙΙΙ)

- Στόχος του προγράμματος Δάφνη είναι η λήψη μέτρων κατά της βίας (συμπεριλαμβανομένης της βίας υπό μορφή σεξουαλικής εκμετάλλευσης και κακοποίησης), ώστε να εξασφαλιστεί σε υψηλό επίπεδο η προστασία της σωματικής και ψυχικής υγείας των παιδιών, των εφήβων και των γυναικών.
- Αυτό επιτυγχάνεται με την πρόληψη της βίας και την παροχή βοήθειας στα θύματα, η οποία στοχεύει στην πρόληψη της περαιτέρω έκθεσής τους στη βία.

ΔΡΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ανάπτυξη και Λειτουργία Δικτύου Πρόληψης και Αντιμετώπισης των Φαινομένων Σχολικής Βίας και Εκφοβισμού», που υλοποιείται από το Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της Σχολικής Βίας και του Εκφοβισμού (ΣΒΕ).

A. Δράσεις

1. Ανάπτυξη και λειτουργία δικτύου ενημέρωσης, επιμόρφωσης, πρόληψης και αντιμετώπισης των φαινομένων σχολικής βίας και εκφοβισμού.
2. . Η περιοδική εκτίμηση του φαινομένου σχολικής βίας και εκφοβισμού σε επίπεδο Σχολικής Μονάδας
3. Ενημέρωση - επιμόρφωση εκπαιδευτικών στη διάγνωση, πρόληψη και αντιμετώπιση των φαινομένων της σχολικής βίας
4. Δράσεις ευαισθητοποίησης - ενημέρωσης - επιμόρφωσης της εκπαιδευτικής κοινότητας (εκπαιδευτικών, μαθητών και γονέων)
5. Δράσεις προβολής και δημοσιότητας
6. . Αξιολόγηση της Πράξης

Ο Συνήγορος του Παιδιού

- Ο Συνήγορος του Παιδιού, εκτός των άλλων, δραστηριοποιείται και σε θέματα ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού τόσο μέσω της εξέτασης υποθέσεων και της διαμεσολάβησης για τη λήψη μέτρων προστασίας των μαθητών όσο και μέσω συζητήσεων με μαθητές, γονείς, εκπαιδευτικούς και άλλους επαγγελματίες και εκπροσώπους φορέων οι οποίοι ασχολούνται με τα παιδιά. Επιπλέον, ανέλαβε πρωτοβουλίες και διατύπωσε ορισμένες προτάσεις που σχετίζονται με την πρόληψη και αντιμετώπιση της ενδοσχολικής βίας.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ,

Ο σχολικός εκφοβισμός αποτελεί σύμπτωμα βαθύτερων κοινωνικών προβλημάτων και δομικών ελλείψεων της κοινωνίας και του σχολείου. Για να ερμηνευθεί σωστά και να αντιμετωπιστεί ριζικά, λοιπόν, η προβληματική συμπεριφορά των μαθητών, θα πρέπει να μελετηθούν διάφορες παράμετροι του σχολικού και ευρύτερου κοινωνικού συστήματος.

Βιβλιογραφία

- [Αργυρούδη Γρηγορόπουλος Έντονες συμπεριφορές.pdf](#)
- [Σουφλή Αθανασία.pdf \(aegean.gr\)](#)
- [Σχολικός Εκφοβισμός: Ο ρόλος του εκπαιδευτικού | paidevo.gr | teachers](#)
- [111 1 ekpαιdeutikos.pdf \(seepeaa.gr\)](#)
- [111 3 odigos diaxeirisis peristatikwn.pdf \(seepeaa.gr\)](#)
- [111 2 goneis.pdf \(seepeaa.gr\)](#)